

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים צ"ו עמוד א'

בגמ', בעי ר"ז אימורי פסח מצרים היכא אקטרינהו. א"ל אביי ומאן לימא לן דלא שויסקי עבוד. ועוד, הא תנא רב יוסף שלשה מזבחות היו שם, על המשקוף ועל שתי המזוזות, ותו מידי אחרינא לא הוה.

א. ומאיבעי' זו בגמ', תמה היד מלאכי (כלל צ"ב ד"ה בעיא) על הרא"ש (חולין י"ז, ס"י ב"ג) גבי בעי רב ירמיה איברי בשך נחירה וכו'. וכתב שם רש"י "דרוש וקבל שכר וצריך לעמוד על האמת אע"פ שכבר עבר" והיינו שאף דאינו נפק"מ למעשה. והרא"ש חולק על רש"י וכותב, שהש"ס אינו מביא איבעי' שאינו למעשה, וכתב שם נפק"מ למעשה בבעיא זו. ותמה היד מלאכי, מסוגיין, דהוא נפק"מ שאינו למעשה, דאחר הקמת המשכן אימורי הפסח אסורים באכילה, הרי דאף דלא נפק"מ מידי בבעיא זו דמאי דהוה הוה, אפילו הכי קבעוה בש"ס מטעמא דכתב רש"י שצריכין אנו לעמוד על האמת אף על פי שכבר עבר. וכן עמד בזה המהרש"ל (ים של שלמה, שם), עיי"ש. וכדברי רש"י אף כתב המאירי (לעיל כ"ח.) בביאור דברי ר"י הגלילי שפסח מצרים אין חימוצו נוהג אלא יום אחד, אף דמה דהוה הוה, וכו'. וכדברי הרא"ש כתב אף התרומת הדשן (סי' רפ"ב) עיי"ש. וכתב עוד היד מלאכי, דהתוס' בחגיגה (ו: ד"ה מה דהוה הוה) כבר הרגישו בקושיא זו, דעל מה דבעי שם רב חסדא קרא דוישלח את נערי בני ישראל היכי כתיב וכו' ופריך בגמ' למאי נ"מ, וכתבו התוס': "מאי דהוה הוה, וכן פריך בפ"ק דיומא (ה:) גבי כיצד הלבישן. ובפסחים (יז.) גבי אימורי פסחים, ובסנהדרין (טו:) גבי שור סיני בכמה לא בעי משום דסבירא לאלופי דורות משעה". והיינו שיש נפק"מ למעשה אף באיבעי' זו, אך לא ביאר היד מלאכי מה הנפק"מ. וע"ע בשו"ת חוות יאיר (סי' קכ"ה) שהאר"ק מאוד בענין זה דיש איבעיות בש"ס שאין בהם נפק"מ, וחולק על היד מלאכי. וראה עוד שהאר"ק בפלוגתת ראשונים זו, הבאר שבע (הוריות י"א: ד"ה גגון וכו' באריכות בזה) וע"ש בגליון הש"ס מה שכתב הגרע"א זצ"ל, ובמש"כ החיד"א זצ"ל (עיר און, מערכת ב' אות ד') והחתם סופר (חולין שם). ובשו"ת בית אפרים (יו"ד סי' ל"ד), ובשו"ת שבט סופר (או"ח סי' י"א) עיי"ש כל אחד לפי דרכו, ואכמל"ב.

בגמ', אלא מעתה דכתיב ועצם לא ישברו בו, הכי נמי דבו אינו שובר, אבל שובר בפסח דורות. אמר קרא ועבדת.

ב. והיינו, דבלאו קרא ד'ועבדת', לא הייתי יודע על איסור שבירת עצם בפסח ראשון. והקשו התוס' (ד"ה אבל אתה שובר וכו') "תימה לריב"א אמאי איצטריך להכי ועבדת, הא כיון דכתיב בפסח שני ועצם לא ישברו בו כל שכן בראשון". ע"כ. והקשה המהרש"א על התוס', דהלא לעיל (פ"ה.) דרשינן מקרא דפסח שני, דאף בעצם שאין בו מוח אסור, וא"כ לכך אצטריך 'ועבדת' למילף מיניה שבירת עצם בפסח ראשון, ומיניה בפסח שני מככל חוקת הפסח, ואייתר לן שבירת עצם בפסח שני כדי לרבות עצם שאין בו מוח, או למ"ד למעט פרטי' כדאמרינן לעיל. ונשאר בקושיא.

ועי' בצל"ח (ד"ה תוד"ה אבל אתה) שכתב בארוכה ליישב קו' המהרש"א, ע"פ דברי התוס' בקידושין (ל"ח ד"ה אקרו) דאין עשה שלפני הדיבור דוחה ל"ת שאחר הדיבור, ומחדש הצל"ח דכן להיפך, אין עשה שאחר הדיבור ידחה ל"ת שקודם הדיבור, והוא אזיל במהלך מחודש בדברי התוס' הנ"ל בקידושין, עיי"ש. וכדברי הצל"ח אף נתנבא באותו סגנון בשו"ת בית שערים (או"ח סי' ט"ו ד"ה ובה אמתי פרפות), עיי"ש.

ג. עוד יש לתרץ קו' התוס', על פי דברי הצאן קדשים (זבחים ס"ו. בתוד"ה אלא מעתה) שעמד על מה שחידשו התוס' שם, דבכל לאו שבתורה, שלולי הלאו היינו צריכים לעשות את אותו דבר, אמרינן שהלאו אינו בא אלא לפוטרו ולומר שאינו חייב לעשותו, ולא שבא לתת לאו ואיסור לעשותו. וכגון לכסות בור שלא הוא כרה או פתח ברה"ר, דהתורה אמרה "ולא יכסנו", ולולי זאת בוודאי כל מי שהיה עובר ורואה בור פתוח, היה חייב לכסות והיה אחראי אילו לא היה מכסה, אך אחר שהתורה אמרה "ולא יכסנו", היינו שהוא פטור מלכסותו, אך לא שאסור לו לכסות. וכן בלא יבדיל בדם, עי' בדבריהם, ובמנחת חינוך (מצוה קכ"ה) שעמד בדברי התוס' האלו מכמה מקומות, עיי"ש.

והקשה הצאן קדשים שם, א"כ מנא ליה איסור שבירת עצם בפסח, דלולי שהתורה אמרה ועצם לא ישברו בו, היינו אומרים שחייב לשבור העצם לבדוק שלא ניקב הקרום של מוח, וקמ"ל שאין חייב לשבור, אך אכתי איסור מנלן, עיי"ש. ובקרבן אורה (שם) הוסיף להקשות "ועוד יש להקשות דילמא כתביה רחמנא שאין צריך לשבורו, מפני המוח שיש בו, אף על גב דמצוה לאכלו, וה"א דצריך לשבר העצם ולאכול המוח, קמ"ל דאין צריך לשבורו", עיי"ש בתירוץ. ולפי"ז, לא סגי בקרא דועצם לא תשברו בו, לאיסור ולא, דהו"א דהוא רשות, ולכך בעי אף קרא ד'ועבדת'. ודו"ק.

בגמ', אבל ערל דלבו לשמים אימא לא וכו'

ד. לעיל (דף ס"א. אות א') הארכנו במחלוקת רש"י אי ערל סתם הוא מתו אחיו מחמת מילה, ור"ת שערל הוא מומר לערלה, או שלא מל מחמת פחד ומורא. ומה שר"ת לא רצה לפרש שכל ערל היינו מומר לערלה, הוא מחמת קושיית הגמ' דהכא וכן הוא ביבמות (ע"א.), דאי הוא ערל לערלה הרי ודאי אין לבו לשמים, עיי"ש.

והקרבן אורה (יבמות ע.) בד"ה תוד"ה הערל) כתב "אבל הא גופא קשיא לי, מנא ליה להש"ס דקרא לא מיירי במומר לערלות, ואי משום דשמעינן לה מן נכר, הא בן נכר היינו דווקא מומר לעבודת כוכבים כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל (פ"ט ק"פ ה"ז), אבל מומר לדבר אחד וודאי לא שמעינן דאסור בפסח. וגם עיקר הצריכותא צ"ע, דמה ענין זה לזה, איסור בן נכר הוא משום דנתנכרו מעשיו, וערל איסורו מחמת מאיסת הערלה, והיכי סלקא דעתך למילף חז מחבריה".

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ה]. ובביאור הסוגיא כתב: "והיה נראה דקרא מיירי נמי במומר לערלות, וסלקא דעתך למילף מומר לעבודת כוכבים מיניה. וכי היכי דזה שלא נכנס לברית אסור בפסח כמו כן זה שהפר ברית, וכן איפכא הוה אמינא דנילף ערל שלא נכנס לברית מבן נכר דפסולו גם כן משום הפרת ברית, קמ"ל דלא מצינן למילף מהדדי. דבן נכר אין לבו לשמים, כיון דהוי מומר לעבודת כוכבים, וכן בן נכר מערל לא ילפינן, דערל לבו לשמים כיון דלא הוי מומר לעבודת כוכבים. אבל בן נכר אין לבו לשמים. אבל שפיר מיירי קרא במומר לערלות שלא מדאגת מיתה. וממילא שמעינן דאפילו אם אינו מכויין להמרה בזה מכל מקום אסור הוא כל שלא נכנס לברית, [וכו'], והשתא דאתינן להכי דבכל גוונא מומר הוא אם לא שמתו אחיו מחמת מילה. אם כן יקשה למ"ד (חולין ה.) דמומר לדבר אחד הוי מומר לכל התורה כולה. אם כן למה לי קרא דכל ערל לא יאכל בו. הא לדידיה מבן נכר ילפינן לה. ועל כרחק צריך לומר דקרא אתי לערל שמתו אחיו מחמת מילה, ושמע מינה דלא חשיבי ערלות שלא בזמנה".

וע"ע בטורי אבן (חגיגה ד. ד"ה ר"ע) דכתב נמי דמפשטות לשון הגמ' הכא וביבמות, מוכח כשי' רש"י, עיי"ש. והג"ר יצחק אלחנן מקובנא זצ"ל (שו"ת פרי יצחק ח"א סי' ל"ג) האריך ליישב דברי ר"ת מסוגיין, בכמה אנפי, והצד השווה שבהן דלר"ת ערל שמתו אחיו מחמת מילה, לא רק שלא יקרא ערלה שלא בזמנה, אלא אף לשון מאיסותא לא נופל עליו, ולכך מוכרח שכונת הגמ' לר"ת היא בערל שלא מל אף שהיה מחוייב מצד פחדו, או אפילו מומר לערלה שאינו מומר לדבר אחר, עיי"ש.

פסחים צ"ו עמוד ב'

בגמ', ר"י הגלילי אומר מניין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד וכו' וחימוצו כל היום, ופסח דורות נוהג כל שבעה. [ו] פרפרת נאה כתב בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' ב', אות מא"ב) בו הוא מאריך בקדושת חול המועד, ובאיסור מלאכה שבו, וא"כ מדוע אין מקדשים על הכוס בכל ימי חול המועד, ובתחילה כתב שזה מחמת שחכמים לא הטריחו ע"כ כך, כי אולי אין יין מצוי לכל אחד. אך בהמשך כתב: "עוד יש לי לומר, דקידוש על הכוס בתחילת החג קאי לכל ימי חג. ומה שתקנו חכמים לקדש גם ביום, הוא משום דכבוד יום קודם לכבוד לילה [וכו'], ואין להביא ראיה ממה שאין מבדילין בין יום טוב לחול המועד המבדיל בין קודש לקודש כמו בין שבת ויום טוב, שמע מינה שחול המועד חשיב חול לענין קידוש. דהאומנם כי לא לנו ליתן טעם לנוסח הברכות שסדרו לנו אנשי כנסת הגדולה ומי יוכל לעמוד בסוד קדושים. אולם לפי קוצר שכלי נראה לי לפי מה שכתב מהר"ל בספר גבורות ה' (פרק ל"ז) בטעם פסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד, משום שעדיין לא הי' נס קריעת ים סוף בשביעי של פסח. וקדושת חול המועד הוא רק משום ששרוי בין ימים טובים שבתחילה ובסוף, וכן משמע בחגיגה (י"ח.) עיין שם. וכ"כ הבית יוסף בשם הזוהר הקדוש באו"ח (סימן ל"א) וזה לשונו חול המועד דלא איקרי יום טוב אלין תפילין דדרועא דהא לית לסיהרא מגרמה כלום אלא מנהירו דיו"ט. הרי דחול המועד אינו קודש בעצמו רק מכא יום טוב וכמו שהלכנה מקבל מהחמה. ושם קודש מונח על מקור קדושה. לא כמו קדוש שהוא על האיש המתואר בקדושה. וע"כ אין שם תואר קודש אלא יום טוב שעצמותו קדושה. אבל חול המועד שבעצמו חול והוא מקודש מקדושת יום טוב כמו הירח שמקבל אור משמש. אין לקרותו קודש רק מקרא קודש או קדוש. על כן מברכין בין קודש לחול. והוא בבחינת עצמותו. ועיין בזה"ק משפטים (דף קכ"א:) בפסוק ואנשי קודש תהיון לי. סוף דבר נתברר היטב בראיות שחול המועד חייב בקידוש בתפלה כמו שאר ימים טובים. ועוד יותר מיום הכיפורים ועצרת וראש השנה". ועי' בקובץ שיעורים (ביצה אות י"ב) דאף הוא הלך בדרך זו, ומבאר בכך סתירה לכאורה בדברי הרמב"ם.

במשנה, אמר ר' יהושע שמעתי שתמורת פסח קריבה כו', אמר ר"ע אני אפרש הפסח שנמצא קודם שחיתת הפסח ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים וכו'.

[ז] ופסק הרמב"ם (פ"ד מק"פ ה"ו) "מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר והרי שניהן עומדין יקריב איזה מהן שירצה לשם פסח והשני יקרב שלמים", והשיג עליו הראב"ד שם שהוא עצמו לא יקרב שלמים אלא ירעה, וכדאמרינן במתני' דפסחים, עיי"ש. ובביאור שיטתו כתב המקדש דוד (עניני קדשים סימן ג' אות א') "נראה לתרץ דברי הרמב"ם, דהטעם דנמצא קודם שחיתת הפסח דירעה כתב רש"י דכיון דהיה עומד לפנינו בשעת שחיתת הפסח הרי קבעתו שעת שחיתתו בשם פסח וזה שלא הקריבו דהוה בידיהם לא יקרב עוד הוא עצמו שלמים ע"ש, והנה בתמורה (כ"ג.) גבי מפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת ואח"כ נמצאת הראשונה כו', אמר רב הונא אמר רב הכל מודים שאם משך אחת והקריבה שהשניה מתה לא נחלקו אלא בבא לימלך כו', וכתב רש"י שאם משך אחת מהן והקריבה מדעתו דחה האחרת בידיהם דגלי דעתיה דלא איכפת ליה מינה כו' וכי פליגי רבנן היינו בבא לימלך דגלי דעתיה דניחא ליה בתקנתיהו כו' ובא לימלך מה יעשה אמרינן ליה התכפר באבודה כו' ע"ש, אלמא דזה דשניהם עומדין לפנינו והקריב אחת מהן דהוי דיחוי בידיהם להשני הוא רק בהקריב אחת מהן מדעתו אבל בא לימלך אין כאן דיחוי, א"כ מתני' דפסחים דקתני הפסח שנמצא קודם שחיתת הפסח ירעה משום דדחייה בידיהם ע"כ מיירי שהקריב מדעתו, אבל הרמב"ם ז"ל שכתב מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר והרי שניהם עומדין יקריב איזה מהם שירצה והב' יקרב שלמים, כיון דנקט הרמב"ם יקריב איזה מהם שירצה ע"כ בבא לימלך ואומרים לו שיקריב איזה מהם שירצה לשם פסח והב' יקרב שלמים, וכיון דמיירי בבא לימלך הרי אין כאן דיחוי ושפיר השני עצמו יקרב שלמים. ובוזה מתיישב מה שהביאו המפרשים ז"ל סתירות בדברי הרמב"ם ז"ל בבע"ח נדחין היכא דאדחיה בידיהם דכאן ליכא דיחוי כלל".